

Dirck Scholl, klokkerist en organist in Arnhem van 1661 tot 1665

L.J. Meilink-Hoedemaker

De uit Brielle afkomstige Dirck Scholl is bekend geworden als organist en klokkerist van Delft, waar hij van 1665 tot 1727, dus 62 jaar lang, in dienst was. Vóór 1665 was Scholl al enkele jaren in Arnhem werkzaam geweest. Dit artikel behandelt deze Arnhemse periode van 15 juni 1661 tot 1 februari 1665.

Dirck Scholl was een zoon van de Brielse klokkerist Jan Scholl en Geertgen Hubrechts. Een doopboek uit die periode ontbreekt, maar uit latere akten is zijn geboortjaar af te leiden en te stellen op 1641. Zijn vader en de Brielse organist Cornelis Donkers zullen hem hebben opgeleid tot organist en klokkerist.

In 1661 solliciteerde Dirck Scholl naar de functie van organist en klokkerist in Arnhem, waar een vacature was ontstaan door het overlijden van Nicolaes van Steenwijck. Een onbekend gebleven aantal sollicitanten moest proefspelen voor een examencommissie die bestond uit Alewijn de Vois uit Leiden, Henrick van Munster uit Zwolle en Jachim Ernst van Gensemen uit Wesel. Ze droegen de toen ongeveer 20-jarige Dirck Scholl ter benoeming voor aan de burgemeesters. De namen van de overige sollicitanten zijn niet bekend. [zie bijlage 1]

Dirck Scholl werd per 1 juli 1661 door de Arnhemse burgemeesters aangesteld als organist en klokkerist op een honorarium van 500 gulden per jaar. (Zie bijlage 1.) Zij wilden Scholl voor tien jaar aan Arnhem binden, maar omdat deze bezwaar maakte tegen deze lange termijn kwam men een termijn van zes jaar overeen. Scholl woonde in Arnhem in de Pastoorsteeg, waar hij voor 50 gulden per jaar van de stad een huis had gehuurd.

Scholls voorganger liet minstens twee opgroeiende zoons na, Gijsbert (geb 1642) en Johan (geb. 1644). Johan had kennelijk moeite Dirck Scholl in de functie van zijn overleden vader te zien en hinderde Dirck Scholl herhaaldelijk als hij de kerk verliet, door hem met vloeken na te schreeuwen en hem met stenen te bekogelen. Scholl beklagde zich hierover bij de magistraat, die de jongen - die overigens ontkende - berispte.

Het Arnhemse klokkenspel

De Zutphense uurwerkmaker Jurriaen Spraeckel offereerde Arnhem in 1649 een uurwerk met speeltrommel. Hij schakelde François en Pieter Hemony uit Zutphen in als onderaannemer voor de 25 klokken, die samen met luidklokken het nieuwe carillon zouden vormen. De Hemony-klokken droegen het jaartal 1650 en het spel werd in 1652 opgeleverd. Kort na zijn aanstelling kreeg Dirck Scholl er nog vijf klokken bij, gedateerd 1661 (3x), 1662 (1x) en 1664 (1x), alle uit de gieterij van François Hemony, die zich inmiddels had gevestigd in Amsterdam. Deze uitbreiding bracht wijzigingen in de tractuur van handspel en automatisch spel met zich mee. Dirck Scholl bemoeide zich actief met deze veranderingen.

Muziek college Sint Cecilia

Dirck Scholl was in Arnhem lid van het muziekgezelschap Sint Cecilia dat in 1591 was opgericht. Hij ondertekende de reglementen van dit gezelschap op 2 mei 1663 [zie bijlage 2]. Het ledenboek van Sint Cecilia bevat een afbeelding van het wapen Dirck Scholl, dat bestaat uit drie zilveren schollen in een blauw veld. Eigenhandig schreef Dirck Scholl zijn naam en lijfspreuk erbij: 'Dirck Scholl organist tot Arnhem' en 'Is liefde dronckenschap, soo ben ik selde nuchter'.

Het muziekcollege beschikte over een bibliotheek, waarin zich onder andere Scholls muziekbundel 'De spelende Kus-Hemel' bevond. Deze verzameling composities voor drie violen en basso continuo werd later, in 1669, in Delft gedrukt.

Keuringen in Rotterdam en Delft

In februari 1663 was Dirck Scholl samen met zijn collega's Johannes Diks uit Utrecht, Salomon Verbeeck uit Amsterdam en zijn vader Jan Scholl uit Brielle in Rotterdam om het nieuwe speelwerk op de Grote-Kerkstoren (Laurenstoren) te keuren. De Rotterdamse archivalia vermelden niet of een proefspel door Scholl, waarvan in 1662 sprake was, inderdaad heeft plaats gevonden.

In mei 1663 keurden Alewijn de Vois uit Leiden, Johannes Diks uit Utrecht en Jan en Dirck Scholl het speelwerk in de Nieuwe Kerkstoren in Delft. Hier heeft Dirck Scholl ongetwijfeld een goede indruk achtergelaten. De Delftse burgemeesters benoemden na het overlijden van hun tweede klokkenist Daniel Groen (in oktober 1664) Dirck Scholl per 6 november 1664 in de vrijgekomen functie. Bovendien stelden zij in overleg met de kerkmeesters Scholl aan tot organist van de Nieuwe Kerk, hoewel de organist Simson nog leefde. Aan deze benoeming ging geen sollicitatie of examen vooraf.

Boetebeding treedt in werking

Dirck Scholl nam de benoeming in Delft aan, maar het kostte hem veel moeite om zich in Arnhem los te maken. Hij had zich daar in 1661 immers voor zes jaar vastgelegd. Zijn verzoek van november 1664 aan de burgemeesters, om te mogen vertrekken werd dan ook niet ingewilligd. Na Scholls herhaald verzoek wilde de magistraat hem alleen dan laten vertrekken, als hij akkoord ging met een schadevergoeding aan de stad. Hij moest de bij zijn aanstelling gemaakte kosten van 343 gulden en 5 stuiver terug betalen. Dat komt neer op de honoraria en de teerkosten van de leden van de examencommissie. Voor de zekerheid werd zijn salaris van het lopende kwartaal ingehouden en na betaling van een restsom van 82 gulden en 15 stuiver had Scholl in januari 1665 aan zijn al zijn verplichtingen voldaan en mocht hij vertrekken.

Zo kon hij met ingang van 1 februari 1665 Dirck Scholl de functies van klokkenist en organist daadwerkelijk aanvaarden. De organist van de Nieuwe Kerk, Adolph Friedrich Simson, was intussen ook overleden.

De afwikkeling in Arnhem verliep moeizaam. Toen in september 1666 in Delft na het overlijden van Scholls jonge vrouw een boedelscheiding werd opgesteld, bleek dat Scholl nog een vordering op de stad Arnhem had, maar hij verwachtte daarvan weinig.

Na Scholls vertrek uit Arnhem kreeg de oudste zoon van de overleden Van Steenwijck, Gijsbert (1642) in januari 1665 toestemming op het klokkenspel en het orgel te oefenen, waarna op 22 oktober 1665 zijn voorlopige benoeming volgde.

De laatste keer dat Dirck Scholl's naam in de Arnhemse archivalia voorkomt is in juni 1665 bij de afkondiging van zijn huwelijk in Amsterdam met Johanna van Noort.

Bronnen

Voor dit artikel werd onderzoek verricht in het gemeentearchief van Arnhem.

Stadsrekeningen

Raadsignaten

Literatuur

A.C. Bondam. Arnhems oude torenklokken en carillon. In: Onze torenmuziek, 1928, blz. 10-34.

W. Dijkstra. Organisten in de Grote Kerk te Arnhem (1432-1876). In: De Geneuglijkster, jg. 5, nr.4, juni 1985.

L.J. Meilink-Hoedemaker. Luidklokken speelklokken in Delft. Proefschrift 1985.

J.W. Staats Evers. Het St. Caecilia Concert te Arnhem. Arnhem 1874.

Verantwoording

Een eerdere versie van dit artikel verscheen in 1985 in Klok en Klepel nr 31, het tijdschrift van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging.

Illustratie

Het ledenboek van het Arnhemse Muziekgezelschap Sint Cecilia is jaren geleden uit het archief ontvreemd. Er bestaan zwart/wit foto's van.

De afbeelding van de Eusebiustoren is afkomstig van een reclame uiting.

Bijlage 1. Besluitvorming rond de benoeming van Dirck Scholl

Gemeentearchief Arnhem. Raadsignaat deel 22, f 152-152v. 15 juni 1661

Alsoo door t' overlijden van Mr. Nicolaes van Steenwijck, in leven organist ende clockespeler alhier, deszelfs plaetsen vacant zijn geworden, ende versheyde personen haer tot deselve diensten aengegeven ende geopenbaert hebben, ende oock laten horen, maer willende de Magistraet tot het vergeven vande voorsz bedieningen met breiden als mit volcommen kennisse ende advis van goede ende wel ervaren meesters, om mede een goet ende ervarent meester te moegen hebben; Soo hebben hare edel Achtbaren tot dien fine in conformité van de resolutie van 3 deses Maents Junij, verschreven ende versocht Alewijn de Vois, organist tot Leyden, Henrick van Munster, organist en Clockspeler tot Swol ende Joachim Ernst van Gensemer, organist tot Wesel, die gecompareert sijnde, ende de presedenten opt orgel ende clockenspel hebben horen spelen, in conferentie eenpaerlick verklaert hebben, dat Dirck Schol van den Briel, samen soo opt orgel als op de clocken prevaleerde en surpasseerde,

Welck advis de Magistraet gehoord hebbende, is bij deselve nae voergaende deliberatie tot Organist ende Clockespeler aengenomen ende aengesteld, neemt ende stelt by desen den voernoemde Derck Schol op alsulcken tractement als daert t soo gestaen heeft, synde vyffhondert gulden Jaerlix, aen te gaen mitten 1e Juli dese Jaeres 1661.

Mits hem vast verbindende voor den tyt van thien Jaeren, ende voorts op alsulcken Instructie, als opt een ende andere beraembt sal worden.

De voornoemde Derck hierop boven beschreven ende gekoomen synde, is hem det verbant van al thien Jaren voorgehouden, waarinne alsoo deselve wat swarigheyt maeckten. Is volgens syn presentatie overkomen dat deselve Schol sich vast sal verbinden voor den tyt van ses Jaren ende resterende vier Jahren stellen tot discretie vande Magistraet, t'welck de duck gemelte Derck Schol by hant tastongh aen den Burgemeesteren in der tyt belooft heeft te doen ende nae te kommen.

Op f 153 van dit Raadsignaat staat de instructie.

Bijlage 2. Reglement van het muziekcollege Sint Cecilia te Arnhem

ORDONNANTIE ende Wetten waar na sich de samentlijke leden deses Musijcks Collegie belooft te hebben, en nogh beloven voor onderteekeninge haerder handen en Namen te sullen reguleren etc. 2 Mei 1663.

Artikel 1.

In den eerste sal niemand van dit Musijck collegie een ledemaat mogen wesen, dan die gene, die neffens de andere respectieve leden bequaem bevonden wordt een Musijck stuk in een partie toe kunnen singen.

Artikel 2.

Sullen alle leden des voors. collegie gehouden sijn eene goede en bequaeme partie Musijckboeken in 't collegie te brengen; edoch sal vrijstaen het collegium verlatende die selve wederom daer uijt te mogen dragen.

Artikel 3.

Sal dit voorn. collegie eens ter weeke werden gehouden, te weten des Maendaegs van één tot drij uren.

Artikel 7.

In alle compatitiën sullen alle de ledematen des collegium inleggen twee stuijvers. Hiervan sijn geëxcipieert organisten ende stad Musicijns.

Artikel 10.

Die tot eenigh officie komt gepromoveert te worden ofte alrede een officie hebbende tot een beter komt te geraken, ofte in den huwelijcken staet te treden, sal gehouden sijn ten profijte van 't voorn. collegie te betalen twee Rijksdaelders.

Artikel 11.

Die eenigh kraekeel aanvangt, hetzij met schelden, ofte andersints, sal tot boete geven vier schellingen, en komende handgemeen te worden agh schellingen; ende sal vorder op de grootheid der injurie, hier door gebeurt, door de praetoren ende andre collega's agh genomen worden.

Artikel 14.

Sal geen praetor langer in sijn praetura mogen verblijven, wanneer altijd weederom een nieuwe sal moeten gekozen worden.

Artikel 15.

Eijndelijck sal de interpraetatie van deze bovenstaende wetten ende censure over andre voor-vallen verblijven bij de praetoren ende d'andere collega's, de delinquanten noghtans uitgesloten sijnde. De praetor sal na sijn keur terstont hebben in te stellen eenen vice-praetor, die in sijne absentie sal sijn plaets bekleden.

Waeren onderteekent:

[Onder de 20 namen bevindt zich die van Dirck Scholl, Organist tot Arnhem]

Deze selectie uit de artikelen van het College is in 1874 gepubliceerd door J.W. Staats Evers onder de titel Het St Caecilia Concert te Arnhem.